

Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕириитин министиэристибэтэ
Үөһээ Бүлүү улуусун үөрэҕириитин салалтата
«Быракаан ситэтэ суох орто оскуолата»

Саха тылын уруогун технологическай каартата

4 кылаас

Бэлэмнээтэ: Быракаан сүрүн оскуолатын
алын кылааһын учуутала,
Захарова Ефросинья Егоровна

САХА ТЫЛЫН УРУОГУН ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЙ КААРТАТА

Уруок: Саха тыла

Оскуола: МБОУ ВВСОШ 4 им. Д.С. Спиридонова

Кылаас: 4

Учуутал: Захарова Ефросинья Егоровна.

УМК (учебник аата, автора): Саха тыла 4 кылаас, 1 чааһа, Л.В.Захарова, С.А.Баснаева, С.Е.Потапова, Н.С.Олесова.

Уруок тиэмэта: “Аат тыл»

Уруок тиибэ: Билиини чингэтэр хатылааһын уруок.

Уруок сыала: Аат тыл туһунан үөрэнээччи билиитин кэнэтии;

Аат тыл үөскээһинин чингэтии;

Аат тыл түһүктэринэн уларытыйытын хатылааһын.

Уруок түмүктэрэ:

- Предмети үөрэтии түмүгэ: Аат тыл үөскээһинин, түһүктэрин туһунан билэр.

- Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ:

Бэйэни салайынар-дьаһанар сатабыл: Бэйэтин үлэтин тэринэр дьобурун сайыннаран, туруоруммут соруктарын былаанныыр, үлэтин түмүгүн сыаналанар.

Билэр-көрөр сатабыл: Уруокка үлэлиир сыалы-соругу таба туруорунар.

Бодоруһар сатабыл: Учуутал ыйытыларыгар сөптөөхтүк эппиэттир, бөлөбүнэн үлэбэ уопсай тылы булар.

- Ытык өйдөбүлү ингэрии түмүгэ: Үөрэххэ интэриэстээх, баһаран туран үөрэнэр, үөрэх олоххо суолтатын өйдүүр.

Туттуллар тэрил: интерактивнай дуоска, проектор, карточкалар, компьютер.

Уруок хаамыыта

Уруок түһүмэхтэрэ	Уруок түһүмэхтэрин үөрэтэрсоруктара	Үлэ ньымалара	Учуутал дьайыыта	Үөрэнээччидьайыыта	Үлэни тэрийиикөрүннэрэ (уопсай үлэ, бэйэ үлэтэ, пааранан үлэ, бөлөбүнэн үлэ)	Туттар тэриллэр	Бэйэ-бэйэни уонна бэйэни хонтуруолланыы үлэтэ	Былааннаммыт түмүктэр		
								Предметтэй	Методтун	Личностнай
1. Тэрээһин чааһа	Дорооболоруу, үөрэнээччилэр уруокка бэлэмнэрин бэрэбиэргэ, билиигэ тардыһыларын ситиһии	Дороо болоһуу, кэпсэтии, сурук үлэтэ	-Бары турабыт! Чуораанчыкпыт чугдаарда. Уруокпут сааланна. Үтүө күнүнэн, оҕолор! - Олордубут. - Бүгүнгү саха тылын уруогун эһиэхэ мин ытыабын. Ефросинья Егоровна диэммин. -Оҕолоор, уруокка бэлэммит дуо? -Тэтэрээппит, уруучукабыт миэстэтигэр баар? -Бугун бары уруокка кохтоохтук кыттааххыт диэн эрэнэбин... -Оҕолоор, үөрэнээччи уруокка хайдах олоруохтаабыт? -Саамай сөп. Бары көнөтүк, олоппоско сиспитин сыһыарабыт. -Тэтэрээппитин арыяабыт уонна бүгүнгү чыыһыланы, кылааска үлэни сурунабыт. Икки	Уруокка бэлэмнэнэллэр, эппиэттииллэр, суруйаллар.	Уопсай үлэ	Презентация, тэтэрээт	Бары	Ситиһиилээхтик үлэлииргэ бэлэм буолаллар. Учууталга, оҕоҕо истин сыһыан, эбэрдэлэһии.		

			строканы түһэрбитин умнубаппыт. Бүгүн ахсынньы 6 күнэ. Оҕолоор, суруйар кэммитигэр көнөтүк олоробут, тэтэрээппитин кыратык кыннары уурабыт (криво), уруучукабытын сөпкө тутабыт.					
2. Уэрэнэр соругу туруоруу <u>2.1</u> <u>Оҕолор билэллэр ин кордорол лоругэр уэрэнэр түгэн</u>	Үөрэнэр соругу туруоруу, оҕолор билэллэрин көрдөрүү	Кэпсэтии, ырытыы үлэтэ, сурук үлэтэ	- Билигин буочарга үлэ оноруохпут. “ Үлэ үксэ, тыл аҕыйаҕа үчүгэй» - Бу өс хоһооно тугу үөрэтэрий? Ол аата биһиги бүгүн элбэхтик үлэлиир эбиһпит. Оҕолоор, ааспыт уруокка ханнык тиэмэни барбыккытый? Ким өйдүүрүй? Туох сананы билбиккитий? - Саныаххайын эрэ, сана чаастара диэн тугуй? - Ханнык сана чаастара бааллар этэй? Аат тыл, даҕааһын аат, туохтуур. Даҕаайын аат ханнык ыйытыга хоруйдууруй?	Буочарга үлэни суруйаллар, ыйытыларга эппиэттииллэр.	Уопсай	Презентация	Бары	Уруок соругун толоруу, илиитин, сатабылын туһанар
<u>2.2</u> <u>Оҕолору билбэтти эригэр (үэрэнэр сорукка)</u>	Оҕолор билбэттэри гэр таһаары	Кэпсэтии, ырытыы үлэтэ	- Саамай сөп, маладьыастар, онтон бүгүнгү уруокпут хатылааһын уруок буолар. Ханнык сана чааһын хатылыырбыт буолуой,	Учуутал ыйытытыгар хоруйдуулар	Уопсай, бэйэ үлэтэ	Презентация	Бары, бэйэни	Үлэлиир дьоһуру сайыннары, уруок соругун толоруу, сөпкө ырытыы, дакаастааһын

<i>таһаарар тугэн</i>			ону билээри биһиги билигин бу сорудағы толоруохпут. (Слайд) - Күөх экраны көрдүбүт, хоһоону аабыахха эрэ: Аата суох диэн Аан дойдуга суох! Быһах, сүгэ, харандаас, Былаат, үтүлүк, матараас, Үөрүү, оонньуу, аймалҕан, Оннооҕор бу бэс халҕан – Өйдөөн кээһин, атастар, Барылара ааттаахтар. Ракета, самолёт, Аэропорт, вертолёт, Күтэр, чоху, кымырдаҕас, Күстэх, мунду, майаҕас, Барылара туспалар, Барылара ааттаахтар. -Бу хоһоонно ханнык ыйытыга эппиэттиир тыллар элбэхтэрий? Кинилэр ханнык боппуруоска эппиэттиллэрий? Ити тыллар барыта туох? Диэн боппуруоска эппиэттиллэр.Оччоҕуна					
------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

			кинилэр ханнык сана чааһа буолалларый?					
<u>2.3</u> <u>Уэрэнэр</u> <u>соругу</u> <u>таһаары</u> <u>ы</u>	Оҕолор үөрэнэр соругу таһааралла ра	Кэпсэт ии, ырыты ы	-Ол аата, биһиги бүгүн ханнык тиэмэни хатылыыр эбиппитий? -Саамай сөп, аат тыл. - Ол аата, урукпут сүрүн сыала-соруга туох буолуой? -Аат тыл туһунан тугу билэбитий? (Быраабыла) Холобур: ыскаап, орон, уруучука диэн тыллары көрөбүт. Бу тыллар ханнык боппуроска эппиэттииллэрий? -Саамай сөп, бу тыллар туох? диэн боппуроска эппиэттииллэр. -Онтон билигин ким? диэн боппуроска эппиэттиир тылларда бэйэбит этин эрэ. Холобур: убаай, быраас, аҕа. - Эьиги барбыт буолуохтааххыт аат тыл үөскээһинин. Аат тылбыт туохтан үөскүүрүй? -Аат тыл аат тылтан уонна туохтууртан үөскүүр.	Урук тиэмэтин таайаллар, быраабыланы ааҕаллар	Уопсай	Презен тация	Бэйэ-бэ йэни хонтуру оллуулл ар	Урук соругун таһаары, сөпкө ырыты.

			Холорбурда этин эрэ, аат тылтан аат тылы уоскэтэбит. (Сылгы-Сылгыыт, куобах-куобахчаан, Аана-Ааанчык) -Билигин туохтууртан аат тылы үөскэтэбит Холобур: суруй-суруйааччы, үөрэн-үөрэнээччи, өрөө-өрөбул. - Биийэхэ өссө аат тылбыт түһүгүнэн уларыйар. Саха тылыгар хас түһүк баарый? Ханныктарый? -Маладьыастар!					
3. Уэрэнэр соругу толоруу 3.1 <u>Са</u> <u>на</u> <u>ойдобуллу</u> <u>(дьайыы</u> <u>ньыматы</u> <u>н)</u> <u>арыйыы</u>	Үөрэнэр соругу толоруу	Кэпсэт ии, ырытыы	-Оголоор, бүгүн биһиги уруокпутугар ыраах тымныы дойдуттан ким эрэ ыалдьыттыы айаннаан иһэллэр.		Уопсай	Презентация	Бэйэ-бэйэни хонтуруоллуулар	Уруок соругун толоруу, сөпкө ырытыы, дакаастааһын
3.2 Сана ойдобуллу <u>(дьайыы</u> <u>ньыматы</u> <u>н)</u> <u>боруобал</u> <u>аан</u>		Кэпсэт ии, ырытыы	-Чэ эрэ, саамай күүтүүлээх ханнык бырааһынньыкпыт чугаһаата? -Ол сана дьылбыт, саамай үгүс үөрүүнү бэлэхтиир бырааһынньык сүрүн		Уопсай, бэйэ үлэтэ, пааранан үлэ	Презентация	Бэйэ-бэйэни хонтуруоллуулар	уруок соругун толоруу, бэйэ санааны сөпкө этии, атын киһи санаатын истии

<u>туттуу</u>			геройдара кимнээх дии саныыгыт? -Оѳолоор эһиги Чысханнаах Хаарчаананы көрбүккүт дуо? -Кинилэр ханна олороллоруй? -Саамай тымныы сир, ханна бэлиэтэммитэй? (Өймөкөөн) -Чысхаан уонна сиэн кыыһа харыйа уота умайбытын истэннэр айанна туруннулар. Эһиэхэ оѳолорго элбэх үөрүүнү аѳалаары уһун айан суолун туттулар. Кэлэн иһэн элбэх сиргэ сылдыаллар. -Чысхаан сиэн кыыһынаан тургэнник кэлэллэрин наадатыгар араас сорудахтары толорон көмөлөһүөххэ. -Билигин 1 сорудахпытыгар киирэбит. Эһиэхэ билигин ыһыллыбыт тыллары тунэтиэѳим, онно аат тыллары кыһыл карандааһынан төгүрүтэбит. –Маладьыастар! Бу сордахха тугу гынныбытый? Аат тыллары атын сана чаастартан араара					
---------------	--	--	---	--	--	--	--	--

			үөрэннибит. -Чысхааннаах Хаарчаанабыт Дьокуускай куоракка көтөн кэллилэр. -Салгыы Дьокуускайтан Бэрдигэстээххэ кэлэллэригэр 2 соруудахпытын толоруоххайын. Билигин пааранан арахсабыт. 2 соруудахха криптограмма көмөтүнэн үөскээбит аат тыллары таһаарыахтаахпыт. -Бу соруудахха биьиги үөскээбит аат тыллары таһаарага үөрэннибит.					
4. Сыннала н мүнүүтэ			-Чысхааннаах Хаарчаанабыт айанна сылайбыттар. Сынньаналларыгар бириэмэ биэриэххэ. - Бары турдубут. - Аат тыллары эттэхпинэ таһынабыт, даҕааһын ааты эттэхпинэ миэстэбитгэр хаамабыт. (Сардаана, кинигэ, кыһыл, харандаас, Чысхаан, тымныы, огонньор, улахан, бэлэх)	Учуутал эппитин толороллор	Уопсай үлэ, бөлөбунэн үлэ.	Учуутал тыла	Бэйэ-бэйэни хонтуруоллуулар	
5. Чингэтии			-Чэ эрэ, Чысханнаах Хаарчаана сынньанан айанна турунарга бэлэмнэр. 3 соруудахпытыгар киирэбит.	Соруудабы толороллор. Ыйытыыларга эппиэттииллэр	Уопсай үлэ	Учуутал тыла	Бэйэ-бэйэни хонтуруоллуулар	

			-Бэрдьигэстээхтэн Бүлүүгэ кэлэллэригэр, эниги биирдиилэн дуоскаба тахсан ыһыллыбыт түһүк ыйытыыларын булан сопко сыһыарабыт. -Маладьыастар! -Бу сорудахха биһиги тугу гынныбытый? Аат тыл түһүгун хатылаатыбыт. -4 сорудахпытыгар киирэбит. Бүлүүттэн Үөһээ Бүлүүгэ кэлэллэригэр тиэкистэн аат тыллары булабыт. -Бу сорудахха тугу гынныбытый? Тиэкистэн аат тылы буллубут. -Эниги көмөбүтүнэн Чысхааннаах Хаарчаанабыт Үөһээ Бүлүүгэ кэллилэр. -Билигин эһигини эбэрдэлиир Чысхаан уонна кини сиэнэ. -Ыалдьыттарбыт сылайан аччыктаан кэлбиттэр, биһиги кинилэри саха төрүт аһынан күндүлүөхпүтүн наада. (Группанан улэ) -Хайа бөлөх төбө элбэх саха төрүт аһын эппит хамаанда хотор. -Биһиги ыалдьыттарбытын					
--	--	--	---	--	--	--	--	--

			айаннарыгар салбыы атаарабыт. Кинилэр өссө даҕаны элбэх оҕоҕо үөрүүнү-көтүүнү бэлэхтэтиннэр.					
6. Сыанала ныы <u>1.О5олор</u> <u>бэйэлэри</u> <u>н</u> <u>эйдэбуллэ</u> <u>рин</u> <u>сыаналан</u> <u>ыылара</u> <u>2. О5олор</u> <u>бэйэлэри</u> <u>н</u> <u>дьарыкт</u> <u>арын</u> <u>сыаналан</u> <u>ыылара</u>	Бэйэни сыаналаныы, уруок түмүгүн таһаарыы	Кэпсэтии	-Манан бииһиги уруокпут түмүктэнэрэ кэллэ. -Чэ эрэ, бу уруокка тугу хатылаатыбытый? -Бүгүммү уруокка туох сананы биллигит? -Бүгүммү уруокупут сыалын ситистибит дуо? -Эһиги бу уруокка төһө бэркэ үлэлээтибит дии саныыргытын билиэхпит. Остуолгутугар эһиэхэ 3 өгнөөх араас харандаас сытар. Кыһыл харандаас – өйдөөбөтүм, араҕас харандаас- син өйдөөтүм, от куох харандаас өйдөөтүм. -Турдубут, уруокпут манан түмүктэннэ. Аныгыс уруокка көрсүөххэ диэри! Көхтөөх кыттыгыт иһин махтал!	Эппиэттииллэр, бэйэлэрин сыаналыылар	Уопсай, бэйэ улэтэ	Презентация	Бары, бэйэни хонтуруолааһын	Бэйэни сөпкө сыаналаныы, учууталга, бэйэ саастыылаахха убаастабыллаахтык сыһыаннаһыы